

Dr. hab. Iwona Klonowska

Dąbrowa Górnicza , 25.08.2024 r.

Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej

OCENA

dorobku naukowego, działalności organizatorskiej i promującej naukę oraz osiągnięcia naukowego składającego się z cyklu powiązanych tematycznie publikacji *Rozwój więziennictwa na przestrzeni dziejów Polski.*, w ramach przewodu habilitacyjnego Pana dr. Jerzego Czołgoszewskiego .

INFORMACJE O HABILITANCIE

Pan Jerzy Czołgoszewski w 2003 obronił pracę doktorską pt „, Więziennictwo okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach w latach 1945-1956”, na Uniwersytecie Warmińsko – Mazurskim w Olsztynie i został mu nadany stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii z dnia 18 lutego 2003r.

Ścieżka naukowa Pana Doktora jest ciekawa i interdyscyplinarna. Jest on bowiem absolwentem jednolitych studiów magisterskich w zakresie edukacyjno-społecznym na Uniwersytecie Gdańskim, gdzie uzyskał tytuł magistra ekonomii (1977-1981) a wcześniej Studium pedagogicznego Instytutu Kształcenia Nauczycieli Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie, które ukończył w latach 1983-1984. Wspomniane studia magisterskie wiązały się z przygotowaniem pracy pt.,, Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania przestępczości młodocianych w Polsce”. Przed rozpoczęciem działalności naukowo-badawczej od 2012 r. na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie Habilitant, przez blisko trzydzieści lat pracował w Służbie Więziennej, co niewątpliwie wpłynęło na jego zainteresowania historią więziennictwa.

Jest to o tyle ciekawe, iż pomimo różnorodności wybieranych kierunków, zainteresowania pana Doktora są niezmiennie związane z kwestiami przestępczości i szerzej rzecz ujmując systemem penitencjarnym.

Przebieg pracy zawodowej w jednostkach naukowych Habilitanta

Doktor J. Czołgoszewski z jednostkami naukowymi związany jest od 2010 roku głównie w obszarze pedagogiki. Są to:

- 2010-2012 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Katedra Pedagogiki Resocjalizacyjnej, Wydział Nauk Społecznych, (umowa zlecenie),
- 2012 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Specjalnej i Resocjalizacji (wcześniejsza nazwa: Katedra Pedagogiki Resocjalizacyjnej), Wydział Nauk Społecznych (umowa o pracę),
- 2012/2013 zajęcia (wykłady i ćwiczenia) na Wydziale Prawa i Administracji, kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka w Warszawie Wydział Nauk Humanistyczno-Społecznych w Olsztynie, (umowa zlecenie),
- 2011-2014 kierunek pedagogika, specjalność pedagogika resocjalizacyjna. Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania im. Prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie, (umowa zlecenie),
- 2015-2016 Studia Podyplomowe Resocjalizacja i Profilaktyka Społeczna.

OCENA DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ HABILITANTA

W załączonym do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego, wykazie publikacji, znajdują się te, które zostały wskazane przez Pana dr. Jerzego Czołgoszewskiego jako jego osiągnięcia, o których mowa w art. 219 ust.1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce., będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Są to :

1. Monografia naukowa:

J. Czołgoszewski ., *Geneza oraz kształtowanie się więziennictwa w I Rzeczypospolitej, Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim. Od służby miejskiego do strażnika więziennego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2021, s. 676. ISBN: 978-83-8100-287-5

2. Artykuły naukowe opublikowane w czasopiśmie w dyscyplinie pedagogika, nauki o rodzinie :

- 1) J. Czołgoszewski ., *Rusyfikacja systemu penitencjarnego Królestwa Polskiego po powstaniu styczniowym 1863 r.*, „Resocjalizacja Polska” 2021, nr 21, s. 155-173.
- 2) J. Czołgoszewski, *Środki poprawczo-wychowawcze stosowane wobec małoletnich więźniów w Królestwie Polskim (do 1867 r.)*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2022, nr 41 (1), s. 225-239.
- 3) J. Czołgoszewski ., *Franciszek Korwin-Maternicki (1815-1899) – nadzorca i ekspert więzienny, pedagog penitencjarny oraz działacz społeczny Królestwa Polskiego*, „Resocjalizacja Polska” 2023, nr 25, s. 9-27.
- 4) J. Czołgoszewski ., *Sylwetki i patriotyczne postawy kawalerów Orderu Virtuti Militari – nadzorców więzień w Królestwie Polskim*, „Law Education Security” 2023, nr 119 (II), s. 273-294.
- 5) J. Czołgoszewski ., *Odwołanie do Boga w przysiędze strażników więziennych w Polsce na przestrzeni wieków*, „Pedagogika Katolicka” 2024, nr 34 (1), s. 218-228.

Na podstawie przedłożonych przez Habilitanta dokumentów, stanowiących podstawę procedowania w przewodzie habilitacyjnym, należy stwierdzić, że dorobek naukowy Autora obejmuje kilka obszarów:

1. Współpraca z podmiotami naukowymi, wizyty studyjne i publikacje:

- z Towarzystwem Naukowym i ośrodkiem badań naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie,
- z Wyższą Szkołą Pedagogiczną im. Jana Korczaka w Warszawie,
- z Sam Houston State University Huntsville Correctional Management Institute of Texas, USA, 6-13 marca 2005 r.-Kurs zarządzania zakładami karnymi dla wyższej kadry Służby Więziennej,
- z Mykolo Romerio Universitetas w Wilnie, Litwa: Olsztyn, 24.02.2010 r./ Wilno 2013.

Współpraca z tymi ośrodkami skutkowałą publikacjami ze wskazanego przez Habilitanta obszaru zainteresowań. Są to:

- a) *Dzieje olsztyńskich więzień*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1999, nr 22-23, s. 114-120,
- b) *Materiały źródłowe w archiwum Aresztu Śledczego w Olsztynie do zagadnienia więzień okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach 1945-1956*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1999, nr 3 (225), s. 335-360,

- c) *Więzienia okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach w świetle materiałów archiwalnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2000, nr 26, s. 53-70,
- d). *Przeciwdziałanie narkotykom w izraelskich więzieniach*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2012, nr 74-75, s. 335-354,
- e) *Jednostki specjalne izraelskiej Służby Więziennej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2016, nr 90, s. 143-162,
- f). *Zarządzanie więzieniami w doświadczeniach polskich i izraelskich*, [w:] Bulenda T., Rzepliński A. (red.), *Modernizowanie więziennictwa*, V Kongres Penitencjarny, UW IPSiR - CZSW, Warszawa 2015, s. 430-455.

2) Rozdziały w monografiach naukowych:

- a) *Więźniowie „niebezpieczni” w polskim systemie penitencjarnym. Izolować, czy resocjalizować?* [w:] Krause A., Przybyliński S. (red.), *Resocjalizacja penitencjarna – aktualne wyzwania i rozwiązania*, Naukowe Forum Pedagogów Olsztyńskiej Szkoły Wyższej im. Józefa Rusieckiego, t. 8, Impuls, Kraków 2012, s. 89-116,
- b) *Oddziaływania terapeutyczne wobec skazanych odbywających karę pozbawienia wolności*, [w:] Szymko J. (red), *Konferencja Opętanie – Trans – Psychozy. Implikacje w pracy penitencjarnej i duszpasterskiej*, Wydawca: Areszt Śledczy w Olsztynie, Olsztyn 2013, s. 45-63,
- c) *Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (CPT) a osadzeni „niebezpieczni” w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] Szwejkowska M., Ryś K. (red.), *Współczesne wyzwania dla systemów penitencjarnych na świecie*, Wydawnictwo Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2016, s. 159-173,
- d) *Klinika Penitencjarna. Praktyczny wymiar resocjalizacji*, [w:] Bargel M., Janigová E., Jarosz E. (red.), *Dilemata sociální pedagogiky v postmodernism světě*, Institut mezioborových studií, Brno, ČR 2012, s. 1031-1040.

Tekst został przedrukowany pod tym samym tytułem [w:] Łuczak E., Przybyliński S., Żeromska-Charlińska J. (red.), *Eksplikatywne ujęcie procesu resocjalizacji.*, *Horyzonty pedagogiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2014, s. 69-79,

- e) *Klinika Penitencjarna. Jak kształcić pedagogów resocjalizacji*, [w:] Stępiak P. (red.), *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Kalisz 2014, s. 407-421,

f) Czołgoszewski J., Sarzała D., *Klinika Penitencjarna jako innowacyjna forma współpracy uniwersytetu z zakładem karnym w zakresie kształcenia studentów resocjalizacji*, [w:] Linowski K., Gołębiowski A. (red.), *Wokół problemów resocjalizacji penitencjarnej*, Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu, Radom 2019, s. 35-49,

g) *Model of women's imprisonment in Poland*, [w:] Szwejkowska M. (red.), *The Objectives of the Long-Term Incarceration*, House of the Department of International Public Law Faculty of Law and Administration University of Warmia and Mazury, Olsztyn 2017, s. 99-115,

3) Publikacje

a) *Szkolenie pracowników działów specjalnych w szkole Straży (Służby) Więziennej w Iławie w latach 1949-1955*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2005, nr 47-48, s. 86-94.

b) *Praca operacyjna w polskich więzieniach w latach 1945-1956*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2007, nr 56-57, s. 187-198,

c) *Wykonywanie kary śmierci w okresie stalinowskim*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 58, s. 119-128,

d) *Utrudnienia stosowane wobec kapelanów w powojennych więzieniach na Warmii i Mazurach*, [w:] Szymko J. (red.) *Opętanie – Trans – Psychoza. Implikacje w pracy penitencjarnej i duszpasterskiej*, Olsztyn-Iława 2012, s. 9-20.

4) Projekty

a) autorski projekt „Klinika Penitencjarna” realizowany od roku akademickiego 2011/2012 przez Katedrę Pedagogiki Resocjalizacyjnej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i Areszt Śledczy w Olsztynie,

b) program PHARE 2001 i 2003 program przedakcesyjny Unii Europejskiej PHARE PL0103.10.01- „Sprawiedliwość – przestępczość zorganizowana i współpraca międzynarodowa”.

5) Wizyty studyjne

Wizyty studyjne (na Litwie, w Czechach i Niemczech) dla wykładowców i studentów Katedry Pedagogiki Specjalnej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Łącznie Habilitant wziął udział w 24 zagranicznych wizytach studyjnych w 14 państwach świata. Wizyty studyjne połączone były z wizytacjami w 44 zakładach penitencjarnych.

6) Udział w krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant wygłosił 26 referatów naukowych, w tym 5 referatów podczas zagranicznych konferencji naukowych oraz 22 referaty podczas konferencji krajowych. Ponadto uczestniczył w dwóch konferencjach międzynarodowych oraz 12 konferencjach krajowych bez referatu.

7) Recenzowanie prac naukowych w czasopismach punktowanych

W okresie po uzyskaniu stopnia doktora sprawował funkcję recenzenta prac naukowych z zakresu penitencjarystyki w trzech czasopismach naukowych:

- „The Prison Systems Review”, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa,
- „Acta Poloniae Historica”, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk Instytut Historii, Warszawa,
- „Kwartalnik Pedagogiczny”, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego Wydział Pedagogiczny.

8. Członkostwo w organizacjach i stowarzyszeniach naukowych

- a) Polskie Towarzystwo Penitencjarne, członek od 2003 r.; od 10.02.2023 r. członek Zarządu.
- b) Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, od 2017 r. członek zwyczajny.
- c) Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, od 2022 r. członek zwykły.

Ponadto Habilitant pełnił funkcję promotora 56 prac licencjackich oraz 18 prac magisterskich. Był także recenzentem 113 prac licencjackich oraz 42 prac magisterskich.

9) Informacje naukometryczne

Raport cytowań w Google Scholar z dnia 06.02.2024 roku. (dane z dokumentacji Habilitanta).

liczba prac cytowanych =   liczba cytowań = 23   Index Hirscha (Index h) = 3

Brak cytowań w bazach Scopus i Web of Science. Łączna wartość punktacji MNiSW wynosi 728 pkt.

Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Głównym przedmiotem prowadzonych przez habilitanta badań jest rozwój więziennictwa na przestrzeni dziejów Polski. Jak wskazuje autor celem było podjęcie przekrojowych badań na rozwoju więziennictwa. Habilitant zdobył w czasie pracy w służbie więziennej wiedzę i doświadczenie, oraz zainspirowany wyjazdami studyjnymi do obiektów więziennych w innych krajach (Izrael, Czechy, Francja, Litwa, Węgry, Rosja, Teksas) przekuł na sformułowanie głównego pytania badawczego będącego kwintesencją zainteresowań naukowych, a dotyczących genezy więziennictwa w Polsce, a zwłaszcza jego kształtowania się na ziemiach polskich. Takie zakreślenie zakresu zainteresowań miało pozwolić na poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o stosowane środki oddziaływania poprawczo-wychowawczego w stosunku do więźniów a także, co niezwykle ciekawe, o rozwój profesji strażnika więziennego. To zainteresowanie i ukierunkowanie dociekań wynika zapewne z faktu dokonania analizy literatury przez habilitanta i stwierdzenia braku takich opracowań naukowych dotyczących genezy i kształtowania się systemu penitencjarnego na przestrzeni dziejów Polski.

A) Tytuł osiągnięcia:

Monografia:

Czołgoszewski J., *Geneza oraz kształtowanie się więziennictwa w I Rzeczypospolitej, Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim. Od służby miejskiego do strażnika więziennego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2021, s. 676, ISBN: 978-83-8100-287-5

B) Lista publikacji wchodzących w skład osiągnięcia naukowego:

1) Czołgoszewski J., *Rusyfikacja systemu penitencjarnego Królestwa Polskiego po powstaniu styczniowym 1863 r.*, „Resocjalizacja Polska” 2021, nr 21, s. 155-173.

- 2) Czołgoszewski J., *Środki poprawczo-wychowawcze stosowane wobec małoletnich więźniów w Królestwie Polskim (do 1867 r.)*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2022, nr 41 (1), s. 225-239,
- 3) Czołgoszewski J., *Franciszek Korwin-Maternicki (1815-1899) – nadzorca i ekspert więzienny, pedagog penitencjarny oraz działacz społeczny Królestwa Polskiego*, „Resocjalizacja Polska” 2023, nr 25, s. 9-27,
- 4) Czołgoszewski J., *Sylwetki i patriotyczne postawy kawalerów Orderu Virtuti Militari – nadzorców więzień w Królestwie Polskim*, „Law Education Security” 2023, nr 119 (II), s. 273-294,
- 5) Czołgoszewski J., *Odwołanie do Boga w przysiędze strażników więziennych w Polsce na przestrzeni wieków*, „Pedagogika Katolicka” 2024, nr 34 (1), s. 218-228,

C) Omówienie osiągnięć habilitanta

Habilitant jako oceniane osiągnięcie wskazał monografię i cykl referatów z zakresu historii więziennictwa, jednakże mocno nacechowanej aspektem pedagogicznym.

Pierwsza publikacja wskazana przez habilitanta do osiągnięcia naukowego jest obszerną monografią. Składa się z siedmiu rozdziałów i liczy ponad 600 stron pt. „*Geneza oraz kształtowanie się więziennictwa w I Rzeczypospolitej, Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim. Od służby miejskiego do strażnika więziennego.*” Autor rozpoczyna swoje rozważania stwierdzeniem, wydawać by się mogło jakże oczywistym, że „jak wynika ze świadectw historycznych więzienia należą do najstarszych instytucji stworzonych przez społeczeństwo” (s. 9), a jednak istotnym z punktu widzenia dociekań i rozważań naukowych.

Uświadamiając sobie bowiem, że zawsze ludzie występowali przeciw istniejącemu prawu łamiąc je i czyniąc zło, oczywistym jest, że dla dobra społecznego, koniecznym jest obejmowanie takich jednostek zainteresowaniem, stosownie do przewinienia karaniem i oddziaływaniem, które rozumiemy jako proces wychowania i resocjalizacji. Droga do rozumienia oddziaływań jako procesu naprawczego na przełomie wieków była długa i historia pełna jest okrutnych opisów ciężkich kar i warunków w jakich te kary odbywali więźniowie.

Niezwykle istotną rolę w tym wielowiekowym oddziaływaniu mieli i mają strażnicy więzienni tworzący przestrzeń dla osadzonych. Należy pamiętać, że niegdyś panujące „srogie” prawodawstwo powodowało jednak, że więzienia przybierały barbarzyński charakter, związany zwłaszcza z działalnością inkwizycji, która cele więzienne urządziła najczęściej przy

wieżach starych katedr. Zapomniano o poprawie moralnej przestępcy, a nacisk kładziono głównie na męczenie, pastwienie się nad uwiezionymi nieszczęśnikami”. (s. 11) Czasem zmiany był XVI wiek i tworzące się „domy poprawy i domy pracy przymusowej tworzone w Anglii i Holandii. Podobnie jak ewoluowała sama forma odbywania kary, zmianie ulegało także funkcjonowanie i działanie personelu więziennego.

Habilitant w swojej monografii opisał całokształt zmieniającej się rzeczywistości więziennej, ewoluujące kary, zmianę podejścia i sposobów oddziaływań strażników więziennych, a także dociekania oparte na próbie znalezienia odpowiedzi na nurtujące go pytania badawcze. Poniżej przywołane są jedynie wybrane pytania na które Habilitant podjął próbę uzyskania odpowiedzi:

- 1) W jaki sposób i na ile silnie rozwój kary pozbawienia wolności w dawnej Polsce przyczynił się do powstania funkcji związanych z nadzorem więźniów?
- 2) Jaką rolę w procesie kształtowania się kary więzienia odegrały domy poprawy i domy pracy przymusowej?
- 3) W jaki sposób rozwijało się więziennictwo w I Rzeczypospolitej, w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim?
- 4) W jaki sposób przebiegał proces kształtowania się zawodu strażnika więziennego w Królestwie Polskim?
- 5) Jakie środki więziennego oddziaływania poprawczego lub wychowawczego dominowały w okresie Królestwa Kongresowego a jakie w Kraju Przywiślańskim?

Pytania tak sformułowane pozwalają poza dociekaniami naukowym na rozwianie istniejących wątpliwości o dyscyplinę w jakiej należy osadzić opisywane teksty i monografię. Odwołują się one i bazują na kwestiach historycznych ale dotyczą aspektu wychowawczego, oddziaływań resocjalizacyjnych w więzieniach i funkcjonowaniu służby na barkach, której to oddziaływanie spoczywało. Zatem śmiało można powiedzieć, że monografia mieści się w obszarze swoistej historii wychowania, która ma swoje miejsce w pedagogice jako jej fundament.

W rozdziale pierwszym autor opisał zagadnienia kary pozbawienia wolności w dawnej Polsce oraz kształtowanie się więziennictwa w I Rzeczypospolitej. Pojawia się tu zagadnienie opiekunów więziennych zwanych „służbami więziennymi straży miejskich” (s.50) gdzie autor opisuje specyfikę i zadania pracy strażników (...) „Do zakresu jego działalności oprócz utrzymywania porządku i karności między mieszczanami, chwytania i karania złoczyńców, pilnowania bram miejskich należało także strzeżenie więzień.” (s.50) Opisuje rozliczność

zadań i wynikającą z tego utratę swoistej dobrej pozycji w XIII wieku i obniżenia statusu społecznego w wieku XIV oraz zaliczenie do „warstwy niższej”. Strażnicy mieli dbać między innymi o czystość miast jednocześnie wymierzać kary we współpracy z katem. (s. 50)

W dalszej części autor pokazuje wspomnianą ewolucję tego „zawodu” i jego zmieniającą się rolę w systemie więziennym.

Kolejny II rozdział przedstawia stan więziennictwa w Królestwie Warszawskim. W rozdziale III opisano zachowany polski charakter więziennictwa opisując jego strukturę i kształtowanie się dozoru więziennego. W rozdziale czwartym opisano szeroko proces nadawania systemowi penitencjarnemu rosyjskiego charakteru. Zmieniło się wówczas podejście do straży więziennych, zaczęto nadawać jej inną, wyższą rangę poprzez nadanie charakteru wojskowego i związanego z tym umundurowania i określonych przywilejów.

Piąty rozdział to opis represji więziennych stosowanych przez władze carskie. Opisany został wprowadzony kodeks kar głównych i poprawczych i kary śmierci wykonywanej w Cytadeli Warszawskiej. Autor zwrócił uwagę na rolę i udział „aparatu więziennego „ w zsyłce na syberyjską katorgę.(s. 18)

Z punktu widzenia pedagogicznego najistotniejszy wydaje się być rozdział szósty, który koncentruje się na oddziaływaniach pedagogicznych mających służyć procesowi naprawy osadzonemu.

Opisano wnikliwie stosowane środki poprawczo-wychowawcze realizowane w postaci nauk religijno- moralnych, a także oświaty więziennej. Opisano rolę kapelanów więziennych, pojawianie się bibliotek na terenie zakładów czy szkółek dla małoletnich więźniów. Wskazano i opisano zachodzące zmiany w podejściu do pracy więźniów od początkowego charakteru poprawczego do nadania mu formy przymusowej. Rozdział ten stanowi swoistą kwintesencję pedagogicznego podejścia do omawianej tematyki.

Cykl artykułów wskazanych do oceny :

- 1) Czołgoszewski J., *Rusyfikacja systemu penitencjarnego Królestwa Polskiego po powstaniu styczniowym 1863 r.*, „Resocjalizacja Polska” 2021, nr 21, s. 155-173.

Artykuł wpisuje się w cykl tematyczny podejmowany przez habilitanta. Tekst traktuje o systemie penitencjarnym w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym 1863 r. Autor opisuje funkcjonowanie kadry więziennej przynależne im prawa i profity jakie otrzymywali.

Opisuje także katalog stosowanych wówczas kar głównych i poprawczych, które są niezwykle nieludzkie. Autor wymienia między innymi kary cielesne, hańbiące, pozbawienie praw stanu, kary zesłania. Pisze także, że w Królestwie Polskim na mocy przepisów Kodeksu kar głównych i poprawczych odpowiedzialność groziła nieletnim w wieku od 10 do 14 r. ż. Odwołuje się do metod oddziaływań, które polegały na izolowaniu ich od dorosłych i wpajaniu zasad moralnych w szkołkach więziennych. Wskazuje na aspekt oddziaływań wychowawczych.

Artykuł, jak wskazuje Habilitant, jest wynikiem jego badań nad genezą i rozwojem więziennictwa na przestrzeni dziejów Polski. Stanowi on też swoisty wstęp do opisywanej wcześniej monografii, będącej miejscem, gdzie znalazły się opisywane szerzej badania.

2) Czołgoszewski J., *Środki poprawczo-wychowawcze stosowane wobec małoletnich więźniów w Królestwie Polskim (do 1867 r.)*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2022, nr 41 (1), s. 225-239.

Artykuł koncentruje się na opisie środków poprawczo-wychowawczych w Królestwie Polskim. Punktem wyjścia była analiza dokonana przez Habilitanta, że „w historii pedagogiki resocjalizacyjnej brakuje syntetycznego opracowania na temat nauczania małoletnich w więzieniach w okresie autonomicznych Królestwa Polskiego”. (s. 1) Autor poddał analizie źródła instytucjonalne w postaci przepisów. Habilitant w artykule opisał cele szkółek więziennych, które powstały z inicjatywy Skarbka, a które były ukierunkowane na poprawę moralną nieletnich. Artykuł jest niezwykle ciekawy i szeroko opisuje system funkcjonowania nieletniego w więzieniu, sposób jego żywienia, spacerów, opieki i ewoluujący system kar.

Podobnie jak w przypadku ostatniego artykułu, pełen obraz badań i analiz znajdzie się w monografii.

3. Czołgoszewski J., *Franciszek Korwin-Maternicki (1815-1899) – nadzorca i ekspert więzienny, pedagog penitencjarny oraz działacz społeczny Królestwa Polskiego*, „Resocjalizacja Polska” 2023, nr 25, s. 9-27.

To artykuł poświęcony charakterystyce Franciszka Korwin-Maternickiego, który przez ponad 30 lat pełnił funkcję nadzorcy więzień w Królestwie Polskim. Habilitant poddał analizie działalność zawodową i społeczną Korwin-Maternickiego. Autor opisywał niezwykle ciekawą sylwetkę człowieka, który poza wieloletnią pracą na rzecz małoletnich, sam „urządził szkołkę dla około dwudziestu dzieci w wieku od 10 do 14 r.ż., z osobistych środków zakupił im

książki”. (s. 18) Uczył ich czytać i ich egzaminował. Artykuł pokazuje w perspektywie historycznej działania człowieka realizującego misję pedagogiczną.

4) Czołgoszewski J., *Sylwetki i patriotyczne postawy kawalerów Orderu Virtuti Militari – nadzorców więzień w Królestwie Polskim*, „Law Education Security” 2023, nr 119 (II), s. 273-294.

Artykuł prezentuje sylwetki i postawy patriotyczne Feliksa Stępnickiego, Franciszka Zalewskiego i Maksymiliana Ćwierczakiewicza, którzy pełnili funkcje nadzorców więzień w Królestwie Polskim. Autor szeroko opisuje ich środowisko rodzinne wychowania i edukacji oraz przebiegu kariery zarówno wojskowej jak i urzędniczej. Charakteryzuje ich rolę w działaniu systemu nadzorowanych więzień.

5) Czołgoszewski J., *Odwołanie do Boga w przysiędze strażników więziennych w Polsce na przestrzeni wieków*, „Pedagogika Katolicka” 2024, nr 34 (1), s. 218-228.

Ostatni z cyklu artykułów dotyczy charakterystyki przysięgi strażników więziennych i odwołania do Boga przez pryzmat kolejnych okresów w historii od średniowiecza, poprzez I Rzeczpospolitą, Królestwo Polskie, II Rzeczpospolitą, Polskę Ludową aż do czasów współczesnych.

Habilitant dokonując analizy odwoływał się do Boga jako symbolu w przysiędze, który pojawił się w XVI wieku i był obecny do końca II Rzeczpospolitej. Następnie zapis ten został zamieniony na ślubowanie co wynikało z sytuacji politycznej. Wydaje się, że pojawiające się w poszczególnych okresach historycznych odwołanie do Boga w przysiędze więźniaków miało służyć pamiętaniu o wyższych wartościach przy działaniach na rzecz drugiego człowieka nawet jeśli na tej drodze zblądził. Aspekt duchowy i wartości to bardzo silny fundament na którym buduje się nową przestrzeń.

Podsumowanie aktywności naukowej Habilitanta

Analiza aktywności naukowej wskazuje, że Habilitant koncentruje swoje zainteresowania badawcze wokół zagadnienia więziennictwa, jego personelu, systemu oddziaływań na osadzonych, pedagogicznej roli oddziaływań zarówno na małoletnich jak i dorosłych.

Kwestią wymagającą rozstrzygnięcia jest osadzenie aktywności habilitanta w konkretnej dyscyplinie. Publikacje wskazane do oceny aktywności naukowej: czyli monografia i cykl artykułów, przepełnione są wiedzą historyczną, jednakże habilitant umiejscawia je w pedagogice. Taki zabieg wydaje się, pomimo wstępnych wątpliwości uzasadniony, gdyż Habilitant obudowuje swoje rozważania rozległą wiedzą historyczną. Jest ona jednak tłem nie zaś celem samym w sobie.

Dorobek Habilitanta nie jest pozbawiony pewnych słabości, wynikających w przekonaniu recenzenta, z konieczności jeszcze silniejszego uwidaczniania płaszczyzny pedagogicznej, która choć jest we wspomnianych tekstach, to może być uznana za nie dość silnie eksponowaną. Nie jest to jednak przyczynek do negatywnej oceny całokształtu analizowanego materiału.

Habilitant niewątpliwie wykonał ogromną pracę, tworząc spójny zbiór materiałów o dużej wartości poznawczej. Ponad 600 stronicowa monografia stanowi cenne źródło wiedzy i uzupełnia ubogą literaturę przedmiotu w tym zakresie. Uzupełnieniem jej jest cykl artykułów, które sygnalizują analizowane szerzej w monografii zagadnienia.

Wiedza zawarta w publikacjach autora jest niezwykle istotna, gdyż jak sam stwierdził w jednym z artykułów, brak jest kompleksowych opracowań w poruszanej przez niego tematyce. Można zatem umiejscowić wskazane teksty w pedagogice, a bardziej szczegółowo w historii wychowania, będącej przecież elementem, bez którego pedagogika byłaby niepełna. Głównym obszarem zainteresowań, któremu autor poświęcił swoje publikacje jest szeroko rozumiana służba więzienna i jej system, strażnicy, nadzorcy więzień, istniejąca wewnątrz specyfika, stosowane kary, oddziaływania pedagogiczne czy wreszcie aspekt duchowy i moralny zarówno strażników jak i osadzonych.

Przedstawiony do oceny cykl materiałów wskazuje na przemyślaną koncepcję badań interesującego dla badacza obszaru tematycznego. Opisane badania dokumentów są niezwykle cenne i stanowią wartościowy materiał. Niewątpliwie wieloletnie doświadczenie w służbie więziennej i wiedza zdobyta podczas wyjazdów do więzień innych państw oraz zapoznawanie się z ich historią ukierunkowało zainteresowania Habilitanta.

Jednoznacznie stwierdzam, że jest to materiał cenny i ważny dla polskiej nauki.

WNIOSEK KOŃCOWY

Na podstawie przeprowadzonej oceny działalności naukowej, dydaktycznej oraz popularyzującej naukę, wskazanej monografii jako osiągnięcia naukowego, uważam, że Pan Doktor Jerzy Czołgoszewski spełnia wymagania ustawowe w art. 219 ust.1 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r., Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz. U. z 2023. 742 ze zm.) oraz akty prawa o charakterze wykonawczym, określające wymagania dla kandydatów do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego. W związku z powyższym rekomenduję sporządzenie przez Komisję Habilitacyjną pozytywnego wniosku o nadanie Panu Doktorowi Jerzemu Czołgoszewskiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego.

o/w hab. J. Kłosek